

ISKOLA ÉS HONISMERET

Tanítómestereink

Sebestyén Gyula:

Az enlakai felirat 1668-ból

(Részletek)¹

[...] Az enlakai templom két sorra terjedő rovásírásos feliratának felfedezéséről a *Kolozsvári Közöny* 1864 márciusában értesítette a közönséget. A rövid hírt a budapesti újságok is csakhamar átvették, és a hozzá fűzött kalandos magyarázatokkal igen magasra csigázták a megfejtetlen felirat iránti érdeklődést. Ez a körülmény kényszerítette báró Orbán Balázst arra, hogy a másolatot megszólaltatás végett Szabó Károlynak átadja. A székelyek legrégebbi történetének jeles bűvára Telegdi *Rudimentájának* betűsorával, a csíkszentmihályi felirat megfejtett betűivel és egy Kájonitól eredő betűsorral az enlakai szöveget csakugyan el tudta olvasni. Szabó Károly megfejtése facsimile kíséretében először Arany János *Koszorújának* 1864. évi 22. számában jelent meg e címen: *Az enlakai egyház és székely betűkkel írt fölirata*. Eredményei egy sikerültebb facsimile kíséretében másodszer a *Budapesti Szemle* 1866. évi VI. kötetében láttak napvilágot.

A nevezetes székelyföldi rovásírásos felirat

feliratban van. Készítője nem végzett egyenletes munkát, és nem nyújtott egységes eredményt. Ennek természetes mentsége abban van, hogy Muzsnai írástudománya már nagyon késői jelenség. Hiszen a kimúló félben levő hagyományt két emberöltővel Telegdi és Szamosközy után ennél tökéletesebben már tetemesebb tudományos ismerettel sem lehetett volna megszólaltatni.

Megfejtése szerint a jobbról balra és alulról fölfelé (!) olvasandó kétsoros szöveg így hangzik:

Georgyius Musnai. Csak egy az Isten. Deut(eronomium) VI²

A felirat sovány tartalmában az érdeklődők nagyon csalódtak. Csak Szabó Károly, a szakértő volt megelégedve. Értékelése így hangzott: „a csíkszentmihályi föliratnál több mint másfél századdal ifjabb ugyan az enlakai fölirat, de – fölfedeztetése mégis nagyfontosságú eseménynek mondható a székely írás ügyére nézve, a mennyiben ez, tudunkra a hun-székely írás egyetlen emléke, mely a székely földön mai napig fennmaradt”. [...]

Az enlakai felirat további története azt igazolja, hogy pár szóra terjedő rovásírásos szövege máig sincs, s aligha is lesz valaha végérvényesen megfejtve.

A hiba ezúttal nem a megfejtőkben, hanem a

¹ Idén február 12-én van 70 esztendeje, hogy Balatonszepezden elhunyt Sebestyén Gyula folklorista, irodalomtörténész, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. Ez alkalomból idézzük *A magyar rovásírás hiteles emlékei* című munkájának részleteit. A Magyar Tudományos Akadémia kiadása, Bp., 1915. 119., 121–122. (A szerk.)

² Mózes V. könyve 6: 4. „Halld Izráel: az Úr, a mi Istenünk, egy Úr!” (A szerk.)

Ezt a szempontot Szabó Károly még nem alkalmazta. Ezért a pontosan kibetűzhető szavakból csak az együgyű deákos emberre tudott következtetni. Arról aztán, aki magát „Georgyius”-nak nevezte és az „Isten” szó minden betűjét kiírta, nyugodtan fölötté, hogy nemcsak jobbról balra, hanem alulról fölfelé is írt; sőt fölötté még azt a jóval nagyobb együgyűséget is, hogy az „egy” szónak szintén kiírt két betűjét a sorvégeken elválasztotta. Mivel ezt az olvasási módot még kétségesebbé tette az a körülmény, hogy az „egy” szónak első betűje tulajdonképpen nem is „e”-nek van írva s hogy a „csak” szó első betűjét sem lehet zavartalanul „cs”-nek tekintenünk: Szabó Károly eredményét a későbbi kutatók már sorra kiigazították.

Az első különvéleményt Nemes Ödön hallatta, aki a feliratot a helyszínen tanulmányozta, és az alatta látható díszítménnyel együtt pontosan lerajzolta. Szerinte az olvasás sorrendje és az „egy” szó kettészakítása továbbra is megtartandó, de a „csak” szót ezután már „deák”-nak kell olvasnunk. A felirat szövege tehát ekként alakul:

Georgyius Musnai deák. Egy
az Isten. *Deut. VI.*

Ettől függetlenül Fischer Károly Antal szintén lerajzolta és megfejtette a feliratot. Az alulról fölfelé haladó olvasás helyességét kétségbe vonva s ezzel az „egy” szó megszakítását is elejtve, ezt az olvasást ajánlotta:

Deuteronom. VI. (E)gy az Isten.
Georgius Musnai p a k o.

De nyomban hozzátette: „hogy e négy utolsó betű, mely nyilván rövidítés, mit jelenthet, most már meg nem határozható”.

Teljeség kedvéért itt is megemlíjük, hogy Décsy Ferenc a vitás írásjegyeket érthetetlen módon „*Jenlakán*”-ra, magyarázza, Tar Mihály, a rovásírás révén hírhedt lett omori (Temes vm.) földműves pedig egy napilapban ezt a szöveget ajánlotta elfogadásra:

Egy az isten. *Deut. VI.*
Georgyius Musnai de Jákó.

Sorrendben az utolsó megfejtő Debreczenyi Miklós volt, aki a vitás írásjegyeket káplánt, kántort stb. jelentő „*djakon*”-nak, a *diakon* (diaconus) népies változatának olvasta. Ez a változat bennünket közelebbről azért érdekel, mert a mi olvasásunkat kívánta helyesbíteni.

Mikor kétségtelenné lett az, hogy a felirat első *gy* jegye *egy*-et jelent, a kutatók figyelme nyomban a felirat végén levő kétes jegyek esetleges összevonásai felé irányult, így derült aztán ki, hogy az a jegy, a melyet Szabó Károly hiányos *cs*-nek tekintett, tulajdonképpen tökéletes összevonása a *d* és *j* jegyeknek. Ezért olvastam aztán a feliratot ekként:

eGY AZ ISTEN Deut(eronomium) VI.
GEORGYIUS MUSNAI DeJÁK eN(lakán).

Muzsnai deákos neve mellett, különösen a „Georgyius” mellett, igen természetesen helyezkedik el a szintén magyaros kiejtés szerint leírt „deják” szó. Ezért nem tartjuk aztán helyesnek a „dejákon”-ná való kiegészítést. Egyrészt azért, mert a vég-k betű minden gyakorlattal ellenkezve a szó derekára került; másrészt pedig azért, mert a világosan kiírt „deják” után még csak egy írásjegy következik, amit lehet ugyan „ó”-nak és „n”-nek is olvasni, de „on”-nak semmi esetre sem.

Debreczenyi Miklós azt mondja, hogy az én „En(lakán)” szavam olvasása nem megnyugtató, mert a latin felirat szövegében „Jenlaka” fordul elő. Csakhogy az is bizonyos, hogy ez a felirat Muzsnai nevét sem „Georgyius”-nuk, hanem „Georgius”-nak (Georgiusz-nak) mondja. Joggal föltehető tehát, hogy Árkosi lekipásztor archaizáló latin szövege a régi névhez ragaszkodott, Muzsnai pedig egyéb népieskedésével kapcsolatban azt az újabb névváltozatot jelezte, amelyet 1712-ben már okiratszövegben is megtalálhatunk.

Jóval fogósabb kérdés az, hogy valóban Enlaka nevének első szótagjával van-e dolgunk. E valóban merész föltevésre engem az indított, hogy a szótagjegy után rövidítést jelző pont van szűrve. Csak úgy, mint a „Deut” és a „VI” után is. Indított továbbá az a biztosíték is, hogy előtte szót lezáró írásjegy (vég-k) van, utána pedig üres tér már nem következik.